

Jana Pastíriková: Ako si deti mladšieho školského veku konceptualizujú mravnú problematiku svojich hier? Bakalárska práca – posudek vedoucího

Pro výchozí orientaci v problematice na základě odborné literatury byla autorce oporou Piagetova teorie vývoje morálního usuzování v dětském věku. Ten **přisuzuje klíčovou roli faktoru podněcujícího rozvoj tzv. autonomní morálky** (vs. morální anomie a heteronomní morálka) **spolupráci s vrstevníky** (vs. donucení autoritami), **a to zvláště v dětských hrách s pravidly** (games vs. play). Při studiu této teorie autorka narazila na paradox.

Za kritérium dosažení schopnosti skutečné spolupráce (vs. egocentrické) považuje Piaget moment, když dítě začne chápat význam slova "výhra" jako odkazující na to, že druhé překonalo, a tudíž získalo více kuliček než ostatní (vs. jako odkazující na to, že vyrazilo kuličku ze čtverce, bez ohledu na to, co dělají druzí). (Srovnej s poněkud nepřesným, přesto však postačujícím překladem Piagetovy formulace na s. 13.) Kritérium dosažení schopnosti skutečné spolupráce je tedy dle Piageta dosažení schopnosti jejího opaku – soutěže.

Více vstřícně vůči Piagetově teorii lze pak její obsah chápat tak, že k té spolupráci se děti dostávají při diskusích o pravidlech. V té jde sice také o opak spolupráce při střetu názorů. Jako celek je však vzájemná řevnivost diskutujících kontrolována spoluprací na konstituci společně uznávaného pravidla; dle Piageta ve čtvrtém stádiu pak i spoluprací na společném potěšení z kodifikace pravidel – děti se diskusi systému pravidel věnují více jako vlastní hře (viz s. 15). Autorčiny výzkumné otázky (viz s. 17) by tedy šlo vyjádřit ve shrnující parafrázi: **Skutečně se spolupráce, jako podstatný faktor pro morální vývoj dětí, může odehrávat jen mimo vlastní hru, a to při spolupráci v diskusích o pravidlech praktikování vzájemné řevnivosti ve hře?**

K hledání odpovědi na svou otázku si autorka zjedнала přístup do terénu jedné školní družiny. Zde provedla šest zúčastněných pozorování (poznámky z pozorování prezentuje v *Příloze* na s. 57-74); rozhovory s osmi dětmi (přepisy nahrávek prezentuje v *Příloze* na s. 75-104); a rozhovor s paní vychovatelkou (přepis na s. 105-110). Povinnou pasportizaci terénu a popis postupu sběru dat doplňuje stručnými portréty dětí oslovených v rozhovorech (s. 18-24; resp. 21-24).

Výsledky rozboru a výkladu empirických dat autorka prezentuje ve dvou krocích. Jednak v souhrnných prezentacích toho, jak děti hrály šest her ze svého repertoáru (*Jungle speed; Vild katten; Monopoly; Duchové, démoni a draci; Na babu; Na maminku* – s. 25-38). Jednak v rámci tří kategorií *důvodů k přerušení hry: kontrola pravidel; změny pravidel a zavádění nových; přidávání se do hry a opuštění hry* (s. 39-50). Autorčino kódování pak sice místy působí poněkud synkreticky. V celku, zvláště díky *Diskusi závěrů* (s. 51-54), se však rozbohem a výkladem pozorovaných her a rozhovorů dobírá smysluplných zjištění o zkoumaných dětech.

Děti nesporně již rozumí významu slova "výhra" způsobem, který Piaget stanovuje jako kritérium schopnosti skutečné spolupráce ve hře a autonomního zacházení s pravidly hry. Na jedné straně se pak sice setkala s případy, kdy se děti při řešení sporných situací uchýlovaly k heteronomnímu argumentu psanými pravidly výrobců či paní vychovatelky. Na druhé straně však většinu sporných situací byly schopné řešit samy a pravidla zadávaná vychovatelkou či výrobcí byly schopné uvědoměle zjednodušovat či domýšlet v případech, kdy jim jejich přílišná komplikace nevyhovovala či jí nerozuměly. Setkávala se pak samozřejmě s tím, že přerušovaly hru pro diskuse vyplývající ze situací, kdy pravidla hry nebyla ve hře dodržovaná: ať už shodou okolností či z důvodu více či méně záměrného podvádění některého z hráčů.

V souhrnu tak autorka získala zkušenost, která potvrzovala Piagetovu teorii a která v odpověď na její otázku nabízela jen to, že děti **i ve hře vlastně spolupracují dodržováním pravidel** zajišťujících rovnost výchozích šancí, tj. poměrování sil jen ve vyčleněných dovednostech, a tím i to, aby se jejich řevnivost nevymkla kontrole a nenabyla zdraví či život ohrožujících podob. V pozorovaných hrách a rozhovorech však autorka získala zkušenost, která jí umožnila tuto odpověď rozvinout a prohloubit – a vlastně tak získat teoretickou konkretizaci k Huzingovskému výměru *společenská hra je nepřátelství brzděné přátelstvím*, a tím i pochopení toho, v čem se ono "přátelství" ve hrách může lišit od toho, které se uplatňuje třeba v konkurzech či konkurenci v běžném společenském životě. Co mám na mysli?

Stručně řečeno zacházení se soutěží ve hře, které umožňuje hra jako samoúčelná sociální interakce a které by bylo v rozporu s instrumentální účelovostí zmíněných konkurzů atd. Konkrétně? Děti byly schopné samy vymýšlet nová pravidla hry, která zvyšovala nároky na dovednosti, ve kterých se poměřovaly. V situaci poměrování sil začátečníka a zkušeného hráče byli ti zkušenější schopni začátečníkovi nadržovat. Děti byly schopné jak převádění tzv. symbolické hry na soutěž (*Na maminku* → *Na policajta a zloděje*), tak soutěže na symbolickou hru (*Vild katten*: soutěž v postřehu o co největší množství kartiček → zahrávání si se symbolickým významem vlastnictví na kartičkách zobrazeného předmětu). Tyto tři praktiky – svědčící o tom, že v interakci dětí hrajících hru rozehrávající soutěž mezi protihráči nemusí být nejdůležitější zjistit, kdo vyhraje – patří k těm průkaznějším. Mezi ty méně průkazné pak lze zařadit: podřizování se i nespravedlivému řešení v případě nařčení z podvodu či nerozhodné situace v zájmu pokračování hry; a opakování hry.

V souhrnu tak autorka narazila na příznaky toho, že děti **i ve hře rozehrávající soutěž mezi protihráči** (vs. v diskusích o pravidlech hry) **spolupracují na tom, aby si užily potěšení ze společně prováděné činnosti**: tj. potěšení z činnosti motorické či symbolické i potěšení z interakce s druhými. Soutěžení o výhru ve hře jsou tak děti schopné používat v souladu s "duchem hry" (Piagetovsky řečeno): jako prostředek zkvalitnění potěšení z procvičované dovednosti; a to prostředek kontrolovaný přáním dopřát si toto potěšení vzájemně.

V celku tak soudím, že práce vyhovuje kritériím hodnocení bakalářských prací a že ji autorka může úspěšně obhájit.

V Praze 18. 5. 2012

PhDr. Miroslav Klusák, CSc.